

ŘÍMSKÉ DIVADLO

*Vrchol a zánik
antického divadla*

Římské divadlo

- Řím založen cca kolem r. 750 př. Kr. (Romulus a Remus)
  - republika
  - císařství
  - rozhodující evropská velmoc
- obliba řeckých divadelních představení (vojáci)
- např. města Tarent a Syrakusy – místa pro poznání rozvinuté řecké (helénské) kultury
- římské divadlo – řecké vzory a řecký vliv (napodobenina)

ŘÍMSKÉ SLAVNOSTI spojené s hrami:

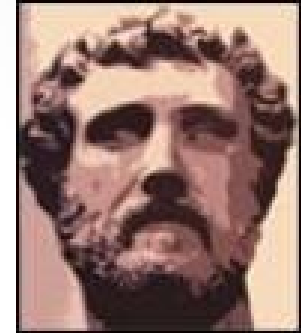
- **Ludi Romani** – k poctě boha Jupitera
4. – 19. září
- **Ludi plebeji** (Lidové hry, rovněž k poctě Jupitera)
listopad
- **Ludi privati** (soukromé hry – triumfy, pohřby, zasvěcení...)

Římské divadlo

- **SOUČÁSTI SLAVNOSTNÍCH HER**
  - **ludi scaenici (scénické hry)**
  - závody vozatajů
  - gladiátorské zápasy
  - dostihy – štvánice zvířat aj.

Římské divadlo

- Vznik římského divadla
r. 240 př. Kr.

- **Livius Andronicus**

cca 284 př. Kr. – cca 204 př. Kr.

- Řek – po bitvě u Tarenta prodán do otroctví do Říma; posléze *propuštěnec* – domácí učitel
- přeložil do latiny *Odysseu* („*Odusia*“)
- překlad (autorství? adaptace?) jedné řecké tragédie a jedné řecké komedie pro **Ludi Romani** (Římské hry) r. 240 př. Kr.

Římské divadlo

- **etruské vlivy:**

- mimetické tance, písně, dialogické, mimické, gestické prvky...
- *Etruskové – národ sídlící na západě Itálie (8 . – 4. stol. př. Kr.)*

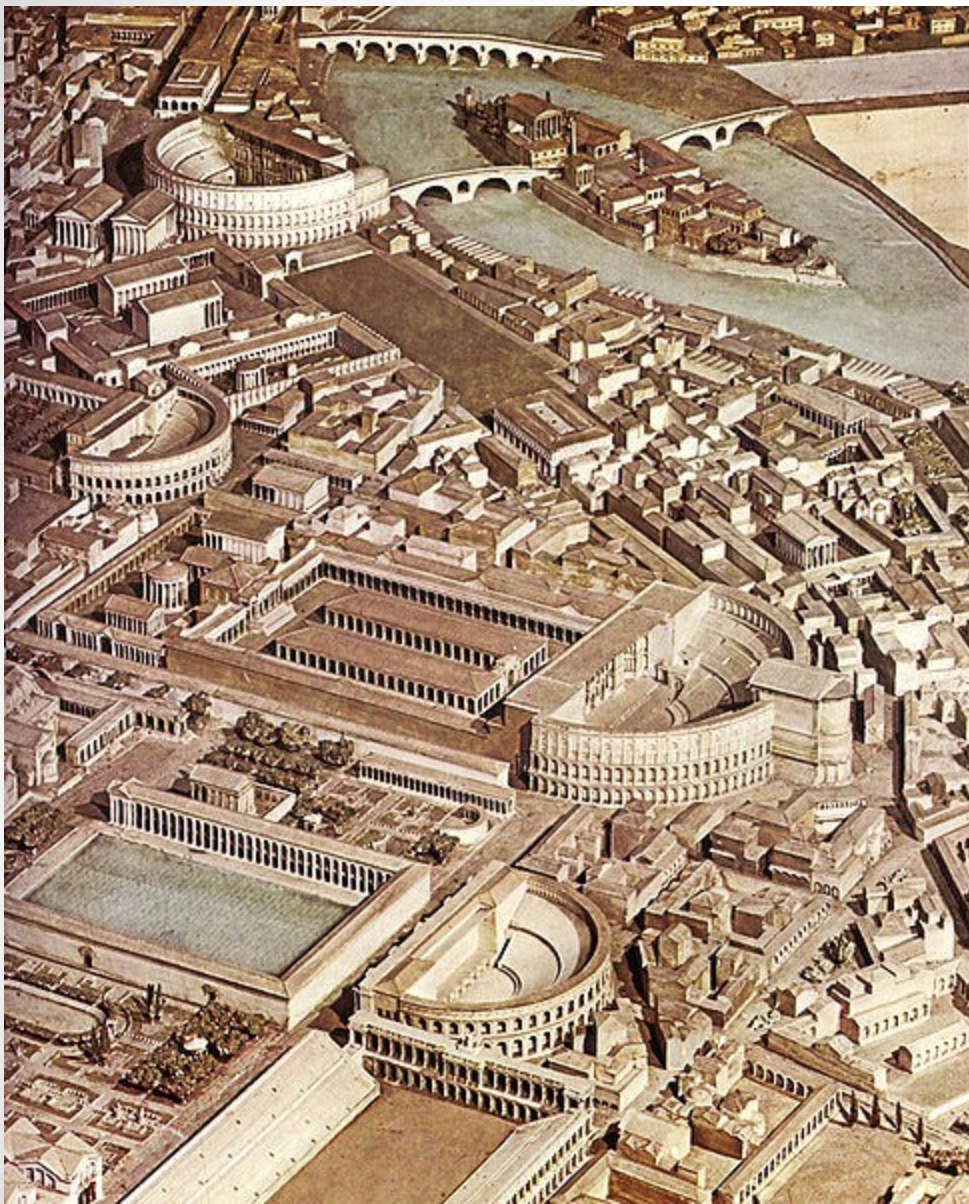
Římské divadlo

- **herci**
  - ženské role hrají muži
  - herci – většinou propuštěnci, otroci, cizinci (Řekové), výjimečně svobodní římstí občané

Římské divadlo – divadelní prostor

- **divadelní prostor**
  - nejprve: dřevěná divadla
    - byla stržena po každém představení
  - později kamenná divadla:
    - **Pompejovo divadlo** (55 př. Kr.)
    - **Marcellovo divadlo** (13 př. Kr.)
    - **Balbovo divadlo** (13 př. Kr.)

Martovo pole v Římě

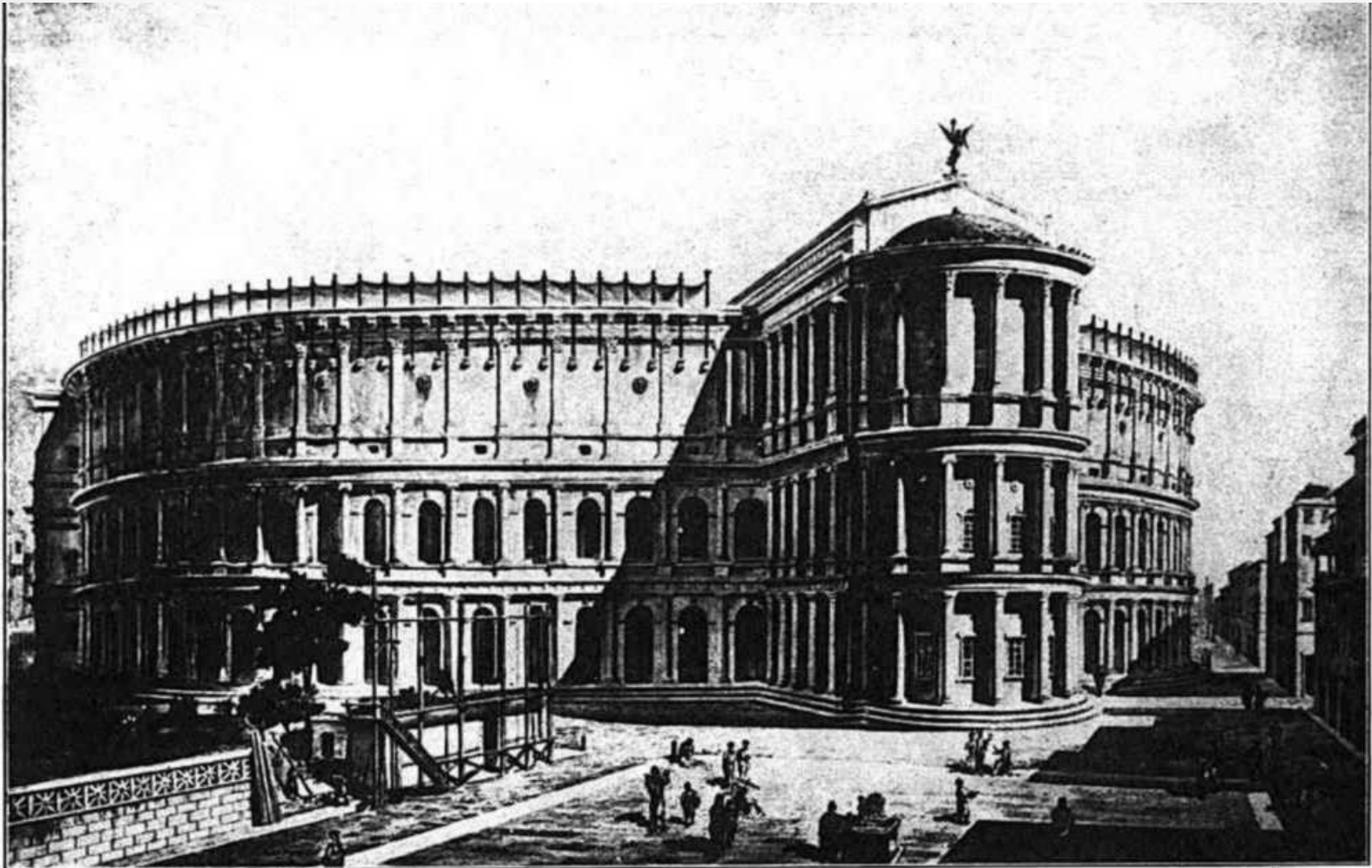
Pompejovo divadlo (model)

Pompejovo divadlo

- zahájení – slavnostní hry
  - 600 lvů, 410 panterů, 18 slonů, 1 nosorožec...
- cca 10 tis. diváků (možná i více)
- součástí stavby – chrám Venuše Vítězné na horním okraji hlediště proti scaene

Pompejovo divadlo

Pompejovo divadlo

DAS THEATER DES POMPEJUS MIT DEM TEMPEL DER VENUS VICTRIX. VON AD. SCHILL.

Marcellovo divadlo (dnešní podoba)

Římské divadlo – divadelní prostor

- **stavba na rovině** – konstrukce (nikoliv ve svahu)
  - výška kolem 33 m (Marcellovo divadlo)
- **cavea** (hlediště)
- **orchestra** (půlkruhová)
- **scaena** (frons scaenae)
- vysoká mohutná budova
- frontální fasáda – bohatě zdobená

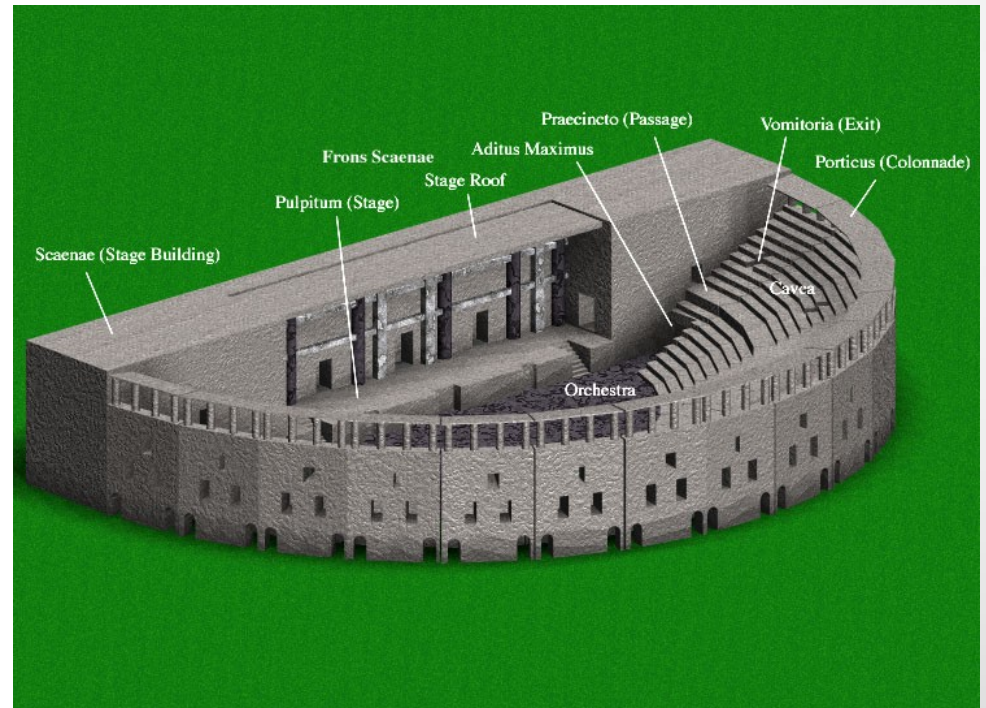
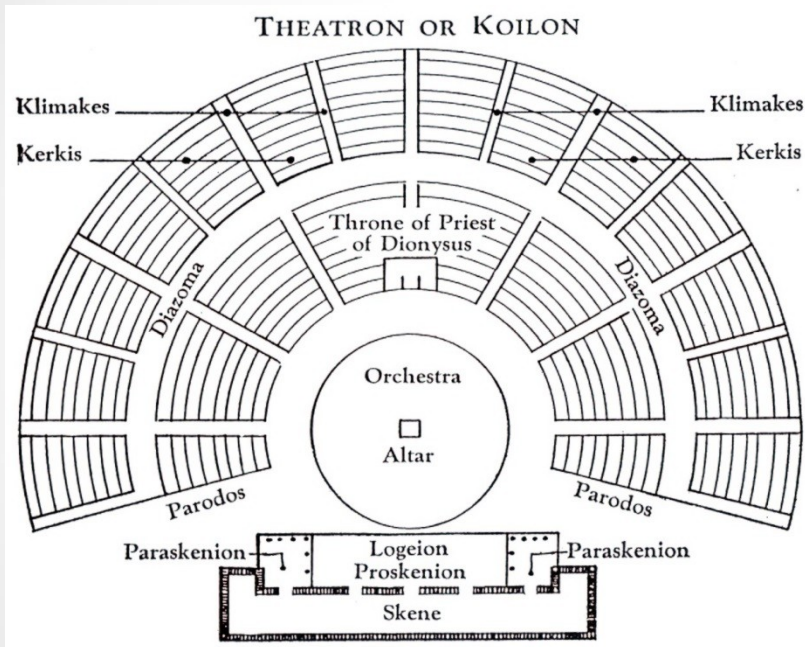
Římské divadlo – divadelní prostor

- **proscenium (pulpitum)**
  - mělké jeviště
  - dlouhé 30 – 60 m
- **opona**
  - novinka římského divadla
  - oddělovala hlediště a jeviště
  - opona se na počátku spouštěla
  - menší opony k zahalení částí

Srovnání řeckého a římského typu divadla

Římské divadlo

- **představení, herci...**
  - hrálo se bez masek, později s maskami
  - kostýmy – podle současné řecké módy (v helénském duchu)
  - kothurny (podrážka až 20 cm)
  - onkos (obloukovitý nástavec na vlasy nad čelem)

Římské divadlo

- **diváci**

- volný vstup, divadlo pro každého
- občané, otroci, chudí, bohatí, ženy, muži děti...
- touha bavit se, nikoliv vnímat umění
- konkurence jiných podívaných
- proletarizace Říma → tendence k nenáročným, zábavným žánrům

TRAGÉDIE - dělení

- **fabula crepidata**
  - náměty známých řeckých tragédií
  - počátek vývoje – 240 př. Kr.
- **fabula praetexta**
  - římská tragédie z římského prostředí

Tragédie / Lucius Aeneus Seneca

- 4. př. Kr. – 65 po Kr.
- fabula crepidata
- tragédie literární, zřejmě nebyly uváděny (recitace)
- zobrazování nejhrůznějších skutků a událostí, kruté výjevy... – vnější prostředky
- vychovatel císaře Nerona, sebevražda na Neronův příkaz („číše bolehlavu“)

Tragédie / Lucius Aeneas Seneca

- podle řeckých předloh (Euripides, Sofokles)
- moralizující úvahy a sentence: „rozhovor autora se sebou samým“ (Stehlíková)
- působení lidských vášní
- zkoumání moci zla – jak zlo dokáže zničit dobro

Tragédie / Lucius Aeneus Seneca

- Medea
- Phaedra
- Hercules
- Agamemno
- Oedipus
- Phoenissae (Foiničanky)
- Thyestes
- (...)

KOMEDIE / dělení

- **fabula palliata**

- římská komedie s řeckým námětem
cca 240 – 150 př. Kr.
- **Plautus**
- **Terentius**

- **fabula togata**

- římská komedie z římského prostředí

KOMEDIE / *fabula palliata*

- neutrální prostředí
- řecké vzory a inspirace
- ustálené typy
  - zamilovaný mladík
  - chytrý otrok
  - chlubivý voják
  - bezcharakterní kuplíř aj.
- známé motivy
  - překážky v lásce
  - osudy ztracených a opět nalezených dětí
  - záměna osob
- hraje se bez masky

Komedie / Plautus

- **Titus Maccius Plautus**

cca 251 – 184 př. Kr.

- podle řeckých vzorů – nová attická komedie (Menandros)
- 21 dochovaných komedií
- bujnost
- živý lidový jazyk – obhroublost, bohatá obraznost
- situační humor
- zpěvní a hudební vložky

Komedie / Palutus

- **Amfitryon**
- **Komedie o hrnci** (Aulularia)
- **Komedie o strašidle** (Mostellaria)
- **Chlubivý voják** (Miles gloriosus; Shakespeare – Falstaff)
- **Blíženci** (Menaechmi; Shakespeare – Komedie omylů)
- **Pseudolus, Lišák Pseudolus**
- (...)

Komedie / Terentius

- **Publius Terentius Afer**
cca 190 – 159 př. Kr.
  - otrok – propuštěn
  - uhlazenější náměty i jazyk (latina aristokratických a vzdělaných kruhů)
  - komedie nemají tak jednoznačné typy – individualizace postav
  - všední život lepších kruhů
  - mluvené drama – bez zpěvních vložek
  - prology – uvádí své zdroje, komentuje...
  - 6 komedií zachováno

Komedie / Terentius

- **Dívka z Andru**
- **Kleštěnec**
- **Formio**
- **Bratři**
- **Tchýně**
- **Sebetrýznitel**

MIMUS / (řecky „mimos“)

- mimos = „napodobující“
- délka 30 – 60 minut
- lidový, drsně komický žánr
- obscénnost, erotické scény, hrubé výrazy
- improvizace
- akrobatické vsuvky, zpěv, tanec
- ovládl římské jeviště po ústupu tragédie a komedie (od 1. st. př. Kr.)
- vliv na středověké komediální žánry a na commedii dell'arte

MIMUS

- náměty ze všedního života spodních vrstev
  - milostné zápletky
  - svatby
  - manželská nevěra
  - narážky na aktuální politickou situaci
  - travestie mýtů
(*travestie = posměšná satirická varianta*)
- ženské role hrály ženy
- rutinované typové herectví, improvizace
- hraje se bez masky

PANTOMIMUS

- pantomimus = „vše napodobující“
- od r. 22 př. Kr.
- taneční quasidramatická forma
- odloučení pohybové napodobovací složky a textu
- jediný herec v různých kostýmech a maskách hraje všechny role
- chór nebo sólový recitátor mluví / zpívá, orchestr hraje

ATELLANA, ATELLÁNSKÁ FRAŠKA

- Atella, město v Kampánii
- krátká improvizovaná hra
- etruský a řecký vliv (flyácká fraška)
- drsná komika, přehnaná gesta
- jazyková hrubost (venkovský dialekt),
- pevný rejstřík typů

ATELLANA, ATELLÁNSKÁ FRAŠKA

- témata:
  - každodenní situace
  - erotika
  - rodinné události (svatba, úmrtí, spory o dědictví apod.)
  - kontrast venkov – město (venkované jako hloupí prostáčky atd.)
  - travestie mýtů
  - vrchol v letech 100 – 80 př. Kr., pak ústup (vítězí mimus, pantomimus)

Římské divadlo

- **úpadek římského divadla**
  - pokleslé divadelní formy (mimus, pantomimus)
  - samoučelné exhibice

Římské divadlo

- **křesťanství**
  - původně malá sekta
  - Konstantin – edikt milánský r. 313
  - r. 393 oficiální státní náboženství, útlum divadelní činnosti
  - sv. Jan Zlatoústý, sv. Cyprián, Tertulianus – ostré výpady proti divadlu
- několikrát opakovaný zákaz divadla v Římské říši

Římské divadlo

- **rozpad římského impéria**
  - r. 395 rozdělení na západořímskou a východořímskou říši (po smrti císaře Theodosia I.)
  - **r. 476 zánik západořímské říše** (barbaři – Visigóti aj.)
  - trvá východořímské impérium pod názvem Byzantská říše – rozsáhlé divadelní aktivity

Římské divadlo - literatura

- *Literatura*
- **Stehlíková, Eva.**
ANTICKÉ DIVADLO.
Praha : Nakladatelství Karolinum, 2005.
- **Stehlíková, Eva.**
ŘÍMSKÉ DIVADLO.
Praha : Koniasch Latin Press, 1993.

Římské divadlo - literatura

- Rozšiřující literatura
- Ürögdi, György. **Tak žil starý Řím.** Praha : Orbis, 1968.
- Groh, Vladimír. **Starý Řím.** Praha, 1931.
- Loukotková, Jarmila. **Není římského lidu.** Brno : Jota, 2003. (román; 1. vyd. 1949)
- Roberts, John Maddox: cyklus detektivek z římského prostředí (**S.P.Q.R. I – VI**)
- etc.